

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

mpkslas — menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985

RUGSĖJO MĖN. 7 d. / SEPTEMBER 7, 1985

PART TWO — Nr. 175(32)

Šiame numeryje:

Atidengtas šlykštus išeivių sąmokslas prieš kultūrą.

Ar poezija yra realybė?

Šviesa pro tamsybes: Kulboko Tulys.
Kazio Bradūno eilėraščiai.

Lietuvių rašytojų draugijos 1984 m. premija Albinui Baranauskui.

Lietuvių moterų dailininkių draugijos sukaktis (3).

Žymiam teologui amžinybės iškelia-vus.

Kertinė Paraštė

Atidengtas šlykštus išeivių sąmokslas prieš kultūrą

Gerbiamieji skaitytojai, skubame pasidalinti su jumis sensacinga žinia iš Vilniaus, kur neseniai buvo išaiškintas nepaprastos apimtys sąmokslas, kuriuo buvo siekiama sustabdyti pasikeitimą knygomis tarp Lietuvos ir užsienio bei užkirsti kelią bet kokiems kultūriniais mainams. Pagrindinis nuopelnas už šio reakcinio išeivių su-rengto sąmokslą atidengimą priklauso Vytautui Kazakevičiui. Jau anksčiau, imdamais sunkaus, pavojingo ir labai kukliai apmokamo vienintelio etatinio išeiviologo darbo, jis parodė savo pasiaukojimą ir ištikimybę lenininiais principams. Tačiau jis nepasitenkino turiniu išeivijos kultūrinio gyvenimo aiškinimu — visa savo statalinę ir gorbatiškovinę esybę jis jautė, kad čia daug daugiau pakasta. Statydamas pavojų savo gyvybę, jis nusileido į patį purvino sąmokslų dugną ir, su atitinkamų organų pagalba, už ausų į tarybinę šviesą ištraukė klaidingus sąmokslininkus. Savo sensacingus atradimus jis inteligentiškai ir kultūringai aprašė *Literatūros ir meno rugpjūčio 3 d. numeryje* išspausdintame straipsnyje, „Kas yra linksmos ir visai nelinksmos naujienos“.

Mieli tautiečiai, dabar jūs žinot, kur buvo pakasti visi šunys ir šėškai! Kiek sykų jūs tyliai ar garsiai keikėtės, kad negalit gauti išeivių ar užsienio rašytojų knygų. Daugelis jūsų niekad nepamirš to pažeminimo, kai jūs ar jūsų gimines bei draugus iki paskutinės siūlės ir nuogos odos Maskvos aerouoste ar pasienio traukinio stotyje kratė grubūs muitininkai, kaip kuiliai šniukštindami uždrausto žodžio. Net ir jūs, nusipelnę nomenklatūrininkai, partinės kultūros šulai, turėję žemintį ir prašyt besilankančių išeivių — žemesnių buržuazinės visuomenės padarų — parpinti jums šią ar tą knygą. Visa tai jau praeity!

Jau pirmosiomis dienomis po sąmokslą atidengimo, Lietuvoje buvo suimta daugiau nei du šimtai censo-rių. Beveik visi prisipažino, kad jie yra persirengę ir plastinių operacijų pagalba veidų bruozus pasikeitę išeiviai, JAV-ų Centrinei žvalgybos valdybai talkininkavę *Metme-nų, Akiračių, Aidų ir Draugo* kultūrinio priedo bendradarbiai. Įsirausę į garbingas tarybinių cenzorių įstaigas, jie darė rašytojų kūrinus, be galo užtesdavo kai kurių knygų pasirodymą, draudė net ir paminėti kai kuriuos užsienio autorius, neleido įvežti užsienio knygų ir žurnalo, užtvėrė sceną lietuvių ir nelietuvių dramaturgams. Vienas jų taikinių buvo Kazys Saja, kurio originalios pjesės ilgus metus, lietuvių ir šalty, laukė — nesulaukė prie uždarytų teatrų durų. Nuo išeivių provokatorių nukentėjo Eduardas Mieželaitis ir daugelis kitų. Pasirodė, kad niekas kitas kaip tie išeiviai — diversantai iš Lietuvos išėjo režisierius Jonas Jurašas. Jam jau išsiųstas atsiprašymo laiškas ir jis kviečiamas Vilniaus akademiniame teatre statyti pjesę „Pasivaikščiojimas mėnėsienoje“.

Kazakevičiaus bebaimės veiklos dėka buvo demaskuoti ir į Lietuvos aukštąsias partines įstaigas įsifiltravę išeiviai. Jie prisipažino, kad norėdami sukompromituoti humanistinę ir nacionalinę kultūrinį palikimą gerbiančią lenininę politiką, jie neleido spausdinti Pietario *Algimanto*, Baranausko „Kelionės Peterburkan“, ir kitų klasikinių kūrinių. Tokiomis priemonėmis buvo mėginama žeminti partijos autoritetą lietuvių liaudyje, tarpusavyje pjudyti broliškas tarybines nacijas.

Užčiuopus sąmokslą siūla, žvalūs tarybiniai veikėjai atsekė jį toli į praeitį. Paaiškėjo, kad į tarybinę kultūrą infiltruoti klaidingi išeiviai skatino Stalino ir Ždanovo kultą, pirmo vulgarų sociolo-

Ar poezija yra realybė?

VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS

1. Ar poezija yra realybė?
2. Markso požiūris į literatūrą.
3. Protinis Donelaičio priėjimas.
4. Tomo Akviniečio poezijos priėjimas.
5. Nominalizmas.
6. Nominalizmo padariniai literatūroje.
7. Žeminių sąjūdžių.
8. Poezijos skaitytojo vaidmuo.
9. Roman Ingarden — literatūrinio kūrinio savaimingo buvimo atstovas.
10. Kazio Bradūno poezijos pobūdis:
Ar Bradūnui poezija yra savaimingai egzistuojanti būtis?
Ar Bradūno poezija yra kuriančios žmogaus dvasios pasireiškimas, ar ji yra tik atspindys pažintos tikrovės?
Kas Bradūną įkvepia: ar gyvenamoji tikrovė ar skaityba?

Ar poezija yra realybė?

Nėra lengvas uždavinys aptarti svarstysimą temą — poezijos ryšį su gyvenamąja tikrove ir su tiesa. Pagalbą šiai temai aptarti suteikia Goethe savo veikale *Dichtung und Wahrheit*. Ten jis svarsto klausimą, kaip poetinis kūrinys santykiauja su gyvenamąja tikrove. Goethe pažymi, kad poetinė realybė daugeliui žmonių atrodo negyvenimiška, greitai išnykstantis dalykas. Jis suprato, kad poezijos realumo klausimas yra sunkiantis, kuris „juo toliau, tuo labiau darosi varginantis labirintas, kai rimtas žmogus, kuriuo mes pasitikime, mus į tą klausimą įstumi“ (Johann Wolfgang von Goethe, *Works*, vol. IV, F. A. Nicolls and Co., p. 282, septintos knygos pradžioje). Taigi ir mūsų temą būtų galima aptarti, kaip pastangą išsiaiškinti, ar poezija yra pasiliekanči realybė, ar ji yra išnykstanti svajonė. Ir jei ji yra kas nors pasiliekančio, koks yra jos santykis su tiesa ir su tikrove.

Poezijos supratimas ryšius su šiuo klausimu įvairiais amžiais yra buvęs skirtingas. Buvo laikų, kada poezija turėjo aiškesnį ryšį su tikrove, su tiesa ir su dorove. Mūsų laikais dažnai ji yra suprantama be šių sąryšių. Bet kaip tik dėl to aštrėja klausimas, ar poetinis žodis yra tikrovė. Kai kurie modernūs rašytojai kaip, pvz., James Joyce, šį klausimą išgyvena labai jautriai, net tragiškai. Iš vienos pusės Joyce stengėsi poeto žodį suvokti kaip labai reikšmingą dalyką, o iš kitos — jis poetinį žodį manipuliavoja, nesiskaitydamas su esama kalbine tikrove. Todėl paskutinė jo knyga *Finnegans Wake* praktiškai pasidarė nepasiekiamas.

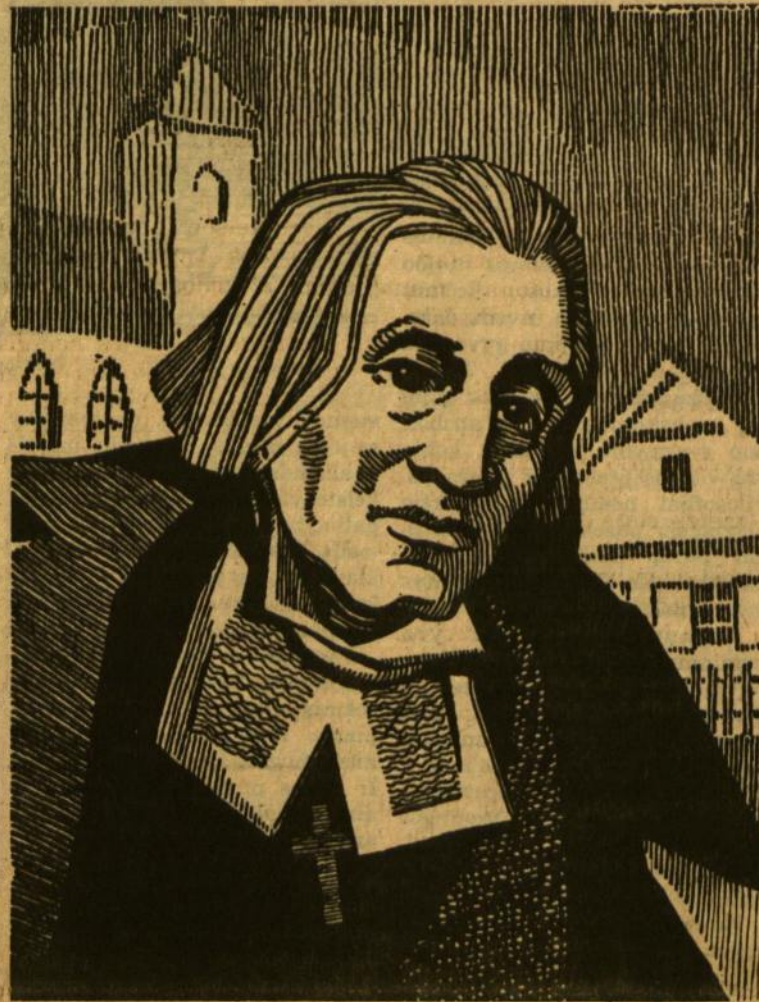
Taigi mūsų klausimas yra, koks yra poetinio žodžio realumas? Ar jis yra pasiliekanči žmogiškos kūrybos tikrovė? Šis klausimas

eina pirmiau klausimo, ar kokia nors poetinė kūryba yra vertinga? Poezijos vertinimo klausimas atkristų savaime, jeigu poezija nebūtų realybė. Teisingas, be abejo, yra Tomo Akviniečio pasakymas, „kad tai, kas nėra faktas, negali būti ne tobulas dalykas“ (*Summa Contra Gentiles*, 27-to skyriaus pabaigoje).

Markso požiūris į literatūrą

Norint svarstyti poetinio žodžio realumo klausimą, yra neišvengiamai susitikti su marksizmo pažiūra į menišką realybę. Marksas nėra skeptikas apskritai, nes pripažįsta žmogui pažinimo galią. Tačiau ją apriboja, pripažindamas ją tik mokslinei ir teorinei kalbai (žr. Nicholas Lash, *A Matter of Hope*, University of Notre Dame Press, 1982, p. 195). Savo *Kapitale* Marksas rašo „kas yra teisingo visose apraishose ir jų slaptafona podirvyje, yra teisinga vertė ir atlyginimo už darbą arityje“ (cit. iš Lash, p. 196). Tai galima pažinti kritiškai, moksliniu mąstymu. Tačiau atrodo, kad Markso galvosenoje nėra vietos poetinei ar literatūrinei kalbai, kaip savaimingai žmogiško pažinimo išraiškai, kuri pasakytų, kaip daiktai iš tikro yra (Lash, p. 197).

Marksas rimtai skaitosi su ideologijomis ir kietai su jomis kovoja. Tai yra gerai paliudytas faktas marksizmo praktikoje. Markso pažiūros šiuo klausimu tyrinėtojas Althauser 1966 m. yra pažymėjęs, kad Markso požiūriu, nors meno negalima gretinti su ideologijomis, tačiau jis vis tiek užmena tikrovę (cit. iš Lash, p. 197). Nors menas mums nepasako tiesos, jis pasitarnauja ideologinės sąmonės aptarimui (Lash, p. 197). Tačiau savikritiškos sąmonės menas neturi. Dėl tos priežasties jis neturi ir savo autonominės būties. Tik mokslas, Markso supratimu, duoda mums

T. Kulakauskas

Kristijonas Donelaitis

tikslų prasmės pažinimą (Lash, p. 197).

Kokį vaidmenį menas ir literatūra vaidina marksizme, yra nemažai diskutuojamas klausimas. Tačiau bent leninizme grožinė literatūra savos būties neturi. Ji tarnauja tik ideologijai išryškinti. Komunistinėje santvarkoje rūpestingai prižiūrima, kad literatūra tarnautų komunistinei ideologijai ir yra stipriai saugojama, kad ji netarnautų svetimos ideologijos.

Jausmai ir pojūčiai Marksiui išvirsta teoriniais dalykais. Jie tuoju pasidaro objektyviosios realybės, dėl kurių jis ginčijasi su kapitalistine galvosena. Dėl to jų meninei išraiškai nebelineka savaimingos vietos. Todėl marksizme grožinė literatūra teturi tiek vietos, kiek ji yra moksliska ir praktiška.

Protinis Donelaičio priėjimas

Pereikime dabar į konkrečią poetinę kūrybą, atkreipdami dėmesį į tai, kaip jausminis patyrimas ir protinis pažinimas reiškiasi pas mums žinomus poetus. Tam tikslui paimkime mums gerai žinomą Donelaitį ir mums mažiau žinomą kaip poeta šv. Tomą Akvinietį, o pabaigai pasilikime mūsų poetą Kazį Bradūną.

Pradėkime nuo Donelaičio. Jį mes paimame ne dėl to, kad jis būtų būdingas mūsų laikų poetinei kūrybai. Priešingai, dėl to, kad jis yra nuo jos skirtingas, bet kuris tačiau liudija tradiciją, būdingą vadinamiems naujiesiems amžiams, prasidėjusiems po Viduramžių pabaigos. Paimkime *Metų* pirmąjį posmą:

Jau saulėlė vėl atkorpama
budino svietą
Ir žiemos šaltos triūsus
pargiaudama juokė...

Šis posmas mums yra išlikęs iš mokyklos laikų, ir mes juo gerimės, nepastebėdami jo skirtingumo nuo mūsų laikų poetinės kultūros.

Donelaitis čia savo meninį kūrinį pateikia, jei taip galima sakyti, iš kito galo. Būtų lauktina, kad poetas, išėjęs viena rytmetį laukan būtų pamatęs tirpstantį sniegą, po to pastebėjęs, kad dienos darosi ilgesnės, ta proga

būtų atsiminęs, kad ir saulė kiek aukščiau dabar vidudienį pakyla ir kad ji dabar anksčiau užteka. Ir po tų pastebėjimų, jis būtų pasakęs: štai dabar man malonu ne tik stebėti, bet ir mąstyti, kaip saulėlė budina svietą ir žiemos šaltos triūsus pargiaudama juokias.

Bet Donelaitis ne tuo keliu eina. Patirtinius pastebėjimus jis palieka antrame plane, pradžioje jis operuoja protine išvada, kad visų tų reiškinių priežastis yra saulės kelio pasikeitimas. Į saulę jis čia žiūri tarsi į moterį, kuri vėl iš kažkur atkopia ir savo atkoppu padaro tuos reiškinius poeto aplinkoje, pulkiu poeto pasakymu, besijuokdama iš šaltų žiemos padarinių.

Šiuo atveju mes matome, kaip veikiantis žmogaus protas yra padaromas išeities tašku poetinei kūrybai. Apie tai, kaip protas buvo išjungtas iš poetinės kūrybos, turėsime progos pastebėti vėliau. O dabar susipažinkime, kaip patirtis ir protas reiškiasi pas viduramžių mastytoją ir poetą Tomą Akvinietį.

Tomo Akviniečio poezijos priėjimas

Kai nuo Donelaičio pereiname į Tomą Akvinietį, taigi į patį Viduramžių vidurį, būtent 13 šimtmečio pradžią, tikėtumės jame rasti perėjimą nuo bendrybės į konkretybę ir net abejotume, ar ten iš viso rastume konkretybę. Tačiau pažinta, ši poezija rodo priešingą kelią. Tomas iš konkretybės eina į mistinę, ar greičiau liturginę realybę, o ne priešingai.

Yra Tomo išlikę trys himnai, kurie yra naudojami Dievo Kūno šventėje. Paimkime mišparų himną, kuris prasideda žodžiais:

Pange lingua gloriosi
Corporis mysterium
Sanguinisque preciosi
Quem in mundo pretium
Fructus Ventris generosi
Rex effudit gentium.

Lietuviškai tai būtų:

Škelbk garbinga kalba
Kūno paslaptį
Ir brangaus kraujo paslaptį,
Kurį kaip pasaulio kainą,
Dosnių iečių vaisių,
Išliejo tautų karalius.

Pirmiausia sustokime truputį

prie žodžių prasmės. Pirmasis žodis „Pange“ yra labai daugiasprasmis. Jis reiškia ir sujungti, ir įkalti vinį, sukurti eilėraštį, gimdyti kūdikį, ir sumokėti išlaisvinimo kainą. Taigi šiuo žodžiu poetas nori ką nors reikšmingo pasakyti apie kūno paslaptį. Atkreipkime dėmesį, kad čia išsiskyręs pasakymas, jog kalbama apie Kristaus kūną ar apie Jo mistinį kūną šv. Sakramente, bet tiesiog apie kūną. Tomas čia kviečia žodžiu liaupsinti kūną. Antroje eilutėje jis kviečia ta pačią garbę suteikti ir kraujui. Tik ketvirtoje eilutėje yra įjungiamas atpirkimo teologijos užuomina apie pasaulio kainą. Nors kraują pavadindamas brangiu, jis leidžia įtarti, kad čia gali atsirasti ir kita prasmė. Bet toliau Tomas vėl grįžta prie realaus kūno temos, sakydamas, kad tas kūnas yra kilęs iš moters dosnių iečių. Tik paskutinėje eilutėje jis užbaigia anksčiau neaiškiai užmintą temą, kad atpirkimo kraują išliejo tautų karalius.

Taip prasideda eilėraštis, kurio tikslas yra pagarbinti liturginę apeigą ir su ja susijusią misteriją, būtent mišų auką, kurioje yra aukojamas Kristaus kūnas ir kraujas. Tačiau pirmajame posme apie tai nėra žodžio. Ir antrajame šio himno posme Tomas grįžta prie kūno temos, kuris gimė iš mergelės, bendravo su žmonėmis, pasėjo žodžio sėklą ir savo buvimą žemėje užbaigė nuostabiai tvarka. Toliau poetas aprašo trumpai paskutinę vakarienę, kada buvo įsteigtas šv. Sakramentas. Ketvirtajame posme vyksta žodžio ir kūno žaidimas: „Žodis — kūnas padaro tikrą maistą savo žodžiu“. Ir, nors pojūčiai to mums ir nelidija, tam mums pakanka tikėjimo. Tik penktajame posme Tomas priena išvados, kad yra garbintinas šv. Sakramentas ir kad šia apeiga yra pakeičiamas senas liturginis dėsningumas.

Himno pabaigoje vėl pasigirsta daugiaprasmiškas „pange“, kviečias garbinti Tėvą ir Sūnų. Žodis „pange“ Tomas pasiskolijęs iš senesnio himno, skirto pagarbinti kryžui. Tame himne žodis „pange“ turi kovingesnį atspalvį. Jis yra šitoks: *Pange lingua gloriosi/Lauream certaminis*. Lietuviškai tai būtų: „Škelbk (ar mušk būgną) garbingos kovos laurus“ (pgl. (Nukelta į 2 psl.)

Sv. Tomas Akvinietis

Dailininko Tischbein paveikslas „Goethe Italijoje“.

Ar poezija yra realybė?

(Atkelta iš 1 psl.)

Matthew Britt, O.S.B., *The Hymns of the Breviary and Missal*. Boston: Benzinger Brothers, 1948). Šio himno autorius yra Valentinas Fortunatas, gyvenęs 530-609 m.

Apskritai apie Tomą tenka sakyti, kad jis nesivairė imti žodį ar net išsireiškia iš kitų, jei tai tiko jo minčiai išreikšti. Tomas buvo ne tik tikrovės stebėtojas, bet ir žodžio skaitytojas. Šios iškylos į Tomo Akviniečio poeziją tikslas buvo išryškinti jo, kaip poeto, dėmesį tiek kūniškai tikrovei, tiek žodžiui. Sugretindami Tomą su Donelaičiu, galime pastebėti jų poezijos prieigos skirtingumą. Donelaičio poezija prasideda protiniu galvojimu, o Tomo — paprastu dėmesiu kūnui ir kūniškai tikrovei.

Nominalizmas

Natūrali sandermė tarp kūniškos tikrovės, žodžio ir proto buvo sugriauta Europos kultūroje keturiolikto šimtmečio filosofinės krypties, kuri vadinasi nominalizmas. Tuo sugriovimo pasekmės įvairiais būdais yra atsiliepusios poetinėje kūryboje visais naujaisiais amžiais.

Aristotelinė ir tomistinė galvosena buvo laikiškus nusistatymo, kad žmogaus protas yra pažįstantis ir pažinti aptariantis veiksnys, kuris reiškiasi dviem galim. Viena jo galia yra sugebėjimas priimti patirtis ir jas išlaikyti. Kita jo galia yra sugebėjimas veikti su įgytomis patirtimis ir to veikimo dėka įgyti naujų pažinčių. Taip, pvz., iš tos patirties, kurią protas įgyja, susitikdamas su akmeniu, jis gauna kietumo ir tvirtumo pažinimą. Iš to pažinimo žmogaus protas prieina daugelį išvadų ir dėsnų aptarti įvairiems dalykams ir tie aptarimai galioja ne tik medžiaginėje, bet ir dvasinėje srityje.

Tos proto galios pavyzdį paminkim iš Bradūno poezijos. Taip štai, mąstydamas apie gyvenimo bangas, per kurias tenka žmogui eiti, jų sunkumą ir skaudumą jis išreiškia toli vienas nuo kito stovintais įvaizdžiais. Jis sako: „banga tartum akmuo skaudų“ (*Užeigoje prie Vilniaus vieškelio*, p. 54). Šio poeto pasakymas yra gyvas proto veikimo pavyzdys: paimti kai ką iš medžiaginės tikrovės ir pasakyti toli anapus medžiaginės tikrovės išeinančią mintį.

Tačiau trys filosofai 14 šimtmečio, kiekvienas savaip, paskelbė mokslą, kad nėra reikalo pripažinti žmogaus protui sugebėjimo veikti. Žmogaus protas yra greičiau tik imlus faktams ir jo galia veikti nepakyla aukščiau jo galios stebėti. Tie trys filosofai buvo: vyskupas Pier d'Ailly, William of Occam (buvęs pranciškonas) ir dominikonas Durand.

Durand manė, kad veikiantis protas yra atmetinas. Žmogaus protas yra tik imli galia. Žmogus negali susidaryti sąvokų ir jomis veikti. Tos pažiūros jis priėjo dėl to, kad buvo linkęs protą laikyti labiau kūnišku dalyku. O žmogaus mintys, pasak jo, ateina be daiktų tarpininkavimo, pvz., iš dieviško apreiškimo (Karl Werner, *Die nominalistische Psychologie des spätmittelalterlichen Mittelalters*. Wien: Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, 1882. Pp. 21, 23, 25). Dėl to tarp žmogiškos sąvokos ir realybės nėra ryšio. Idėjinio daiktų pažinimo natūraliai žmogus neturi. Tokį pažinimą turi tik Dievas ir angelai. Tačiau žmogus, kokio apšvietimo keliu, tobulai pažįsta dieviškas idėjas. Bet kūrybinio jų atvaizdavimo jis negali padaryti (*ten pat*, p. 31). Todėl ir išganymo žinia pasilieka be natūralaus sąryšio su gyvenimu.

Kitas šios krypties filosofas, Viljamas Okamietis, atstovavo mokslui, kad tarp žmogaus proto ir jo sielos yra įvykęs skilimas. Protinė galia yra tik betarpiškas Dievo padarinys. Žmogaus sąvokos atsiranda be jo proto veikimo. Vietoj veikiančio proto žmoguje stovi Dievas. Dėl to žmogus, dvasine prasme, net negema; jis ateina iš Dievo. Kadangi žmogaus sąvokos esančios iš Dievo, tai žmoguje nėra vietos abejonei. Šio mokslo pasekmė yra, kad žmogaus dvasia praranda ryšį su konkrečia tikrove. Čia aiškėja ir tai, kodėl Okamietis nepakenčia nusidėjęlio (plg. Werner, pp. 45, 51, 59-60, 62, 64, 87).

Vyskupas d'Ailly toli atskyrė žmogaus sielą nuo vegetatyvinių jo sielų. Dvasiniai objektai žmogui prisistato patys, be medžiaginio tarpininkavimo; tokiu būdu žmogui prisistato ir Dievas. Žmogaus protą d'Ailly skirsto į praktinį ir spekuliatyvinį. Šis pastarasis protas nėra veikiantis. Žmogus veikia vadovaujamas ne proto, o meilės ar neapykantos. Žmogaus protin-gumą d'Ailly pripažįsta tik tiksliesiems mokslams. Išeinant iš šios galvosenos, filosofija netenka mokslinio pagrindo.

Nominalizmo padariniai literatūroje

Nominalizmas ligi šiai dienai turi labai juntamą, bet labai nelaimingą padarinių religijoje, gamtos moksluose, visuomeninėje srityje ir filosofijoje. Religijoje tai pasireiškia atsieta nuo gyvenimo dvasingumu, paliekant galimybę tik uždaram jausminiam pergyvenimui. Gamtos mokslams nominalizmas turėjo skatinančios įtakos, liečiant aprašų tyrinėjimą, išvadų darymą ir jų panaudojimą gyvenimo techniškam tobulinimui. Tačiau jos trūkumas buvo tas, kad gamtos mokslininkai buvo atriboti nuo svarstymo klausimų, kokia yra visatos prasmė ir priežastis. Filosofijai nominalizmas turėjo blogiausių pasekmių, nes faktiškai pačią filosofiją sunaikino kaip mokslą. Bet šios visos sritys yra ne mūsų tema.

Mums rūpi, kokie yra nominalizmo padariniai literatūroje. Ir reikia pasakyti, kad jie yra taip pat nelaimingi. Jeigu žmogaus protas yra tik imlus, o ne veikiantis, tuo pačiu jis nėra ir kuriantis. Dėl to iš literatūrinės veiklos nėra ko tikėtis protingos žmogaus kūrybos. Ji yra tik užregistravimas to, ką žmogus pajunta ar ką jis išgyvena.

Ne visai lengvai naujųjų amžių rašytojai su ta pažūra susigyveno. Kai kurie, tiesa, bandė ją pasisavinti ir kūrybiškai apdoroti. Iš jų jų pastangų kilo eskeipistinė literatūra. Tai tokia literatūra, kuri padeda žmogui pabėgti iš gyvenamos tikrovės. Jeigu negalima gyvenimo kurti, reikia iš jo pabėgti. Tų eskeipistinių aprašų naujaisiais amžiais yra atsiradę visoki. Vieni rašytojai norėjo pabėgti į gamtą, kiti į save. Vieni su tuo pabėgimu susigyveno, kiti dėl to kentėjo. Tie, kurie neišgyveno skaudžiai šio žmogaus susiaurinimo, kūrė lengvą neįtikėtiną literatūrą. Literatūroje pasidarė viskas galima. Kiekviena idėja: samonė ar nesamonė turi lygias teises. Iš čia galbūt yra kilęs pasakymas: literatūrinė netvarka.

Daugiausia galimybių pasiliko rašytojui savo jausmų ir pergy-

Nežinomo dailininko viduramžių panorama.

venimų vaizdavime, nedarant iš to jokių išvadų. Tuo keliu individualizmas literatūroje nuėjo iki keistenybių. Tačiau čia pasiliko galimybė rašyti apie tėvynės meilę, jos neanalizuojant ir ne klausiant, ką ji iš tikro reiškia ir kaip ji derinasi su kitos tautos žmogaus tėvynės meile.

Protingumo išsižadėjimas turėjo ir priešingų, ne taip blogų pasekmių. Paprastai, kai nusikreipama nuo protingumo, iškyla kita žmogaus galia, būtent valia. Ir valios primatas yra pats būdingiausias reiškinys naujaisiais amžiais. Jis iškilo filosofijoje, doriniame gyvenime ir literatūroje. Filosofijoje jo pavyzdžiu galime paimti Kantą su jo kategoriniu imperatyvu. Doriniame gyvenime būdingiausias naujųjų amžių reiškinys yra pedagogikos iškilimas. Kai nėra prasmės filosofuoti, galima dar mokyti ir auklėti. 16-18 amžius galime laikyti pedagoginiais amžiais. Šiais laikais iškilo didieji pedagogai, kaip Comenius ir Pestalozzi. Susikūrė pedagoginės dvasios vienuolijos, kaip jėzuitai, pijorai, mariojai. Neatsiliko nuo to ir literatūra, pvz., Goethės „Fausto“ II dalis, Miltono „Prarastasis rojus“, Tasso „Išvadotojo Jeruzalė“ ir kiti. Greta su tuo, žinoma, kilo ir rašytojų protestai prieš moralizmą.

Savitus nuostolius patyrė religinė poezija. Tiesa, nominalizmas nedraudė tikėti Dievą ir priimti apreiškimą. Jis, laikydamas, kad žmogaus protas yra ne tiek žmogiškas, kiek dieviškas daly-

kas, net tiesiogiai jį jungė su apreiškimu. Tačiau ką nors veikti su apreiškta tiesa religinis poetas negalėjo. Jis taip pat neturėjo galimybės statyti tiltą tarp apreiškimo ir kasdieninės realybės, nes tokios galios žmogaus protas neturi. Tokiu būdu religingam poetui pasiliko atviras kelias jausmiškai išgyventi tikėjimo tiesas. Jis galėjo aprašyti Kristaus kanciją, rašyti muzikines pasijas ir giedoti graudžius verksmus. Tačiau kūrybinių išvadų, liečiančių savo gyvenimą, jis negalėjo daryti.

Toliausias išvadas iš nominalizmo yra padaręs vienas religinis anglų poetas — Gerard Manley Hopkins, S.J. Jis kūrė poeziją krikščioniško apreiškimo pagrindu, ir tik tuo vienu. Todėl pas jį atsirado vienašališkas žvilgsnis ir kai kurių krikščioniškų tiesų pertempimas. Taip Kristaus auka ant kryžiaus jo buvo suvokta kaip visos būties pagrindas. Užtuot suvokęs Kristaus kryžių kaip sukurto būties taisyklą ar gelbėjimą, Hopkins ir kankinystę, auką ir mišias žiūrėjo kaip į pasaulio kilmės šaltinį ar jo pavietimą būti (Harold L. Weatherby, *The Keen Delight: the Christian Poet in the Modern World*. Athens, Ga.: University of Georgia Press, 1975. Pp. 88-89).

Idomu, kad Hopkins Kristus susijungė su mūsų aukščiausia minėta eskeipistine tendencija literatūroje. Pasak vieno jo kritiko, Hopkins Kristus „yra visų eskeipistų modelis ir gali tuo pačiu metu vibruoti visose frekvencijose. Jis yra galutinė visų metaforų reikšmės garantija“ (cit. iš Weatherby, p. 93). Galbūt tai yra tvirtas tikėjimas, bet bloga filosofija. Kristus gali būti visų metaforų pagrindu tik tada, kai jis įsikūnija realiaime pasaulyje. Dėl to teisingai Weatherby prikiša Hopkins eilėraščiui trūkumą meno kūrinio pilnumo (p. 93). Ir taip Hopkins „daro save nepajėgų veikti sukurtaime pasaulyje“ (p. 95). Weatherby pateikia žiaurį Hopkins aptartį. Jis sako: „Dėl to poetas atsiranda izoliacijoje, kuri yra beveik žodiškai pragaras“ (p. 98). Ši aptartis atliepia ne vieno modernių poetų tragiką.

Baigiant šią nominalistinės filosofijos padarinių apžvalgą verta pastebėti pagrindinės reikšmės tiesą, kad kūrybinis žmogaus galia yra kilusi ne iš Kristaus atpirkimo ir juo labiau ne iš jo kryžiaus kancijos, bet iš to, kad Dievas yra sukuręs žmogų šio pasaulio tikroveje. Jis patį panašų, taigi sugebantį kurti realyviai naujus dalykus. Susitelkimas vien į atpirkimą, užmirštant žmogaus prigimtį sukurimą, sudaro žmoguje išskyrusią situaciją. Kristus naujos kūrybinės galios žmonijai nesuteikė, bet jos turimai kūrybinei galiai suteikė naujos šviesos ir prasmės.

Ryšium su nominalizmo padariniais verta truputį sustoti ir prie marksizmo. Atrodo yra pagrindo sieti marksizmo atsiradimą su tuo žmogaus atskyrimu nuo protingo kūrybingumo, kurį įvedė nominalizmas. Iš to sąryšio, atrodo,

yra kilęs labai dažnai marksizme naudojamas žodis alienacija. Šį žodį tačiau išrado ne Marksas, o Hegelis. Jaunas būdamas Hegelis pastebėjo, kad žmogui trūksta kažko savito, kad žmogus yra ne visas; jis yra pasidaręs svetimas sau pačiam. Jis yra pats sau neperžvelgiamas. Jis yra vienybė be esminės prigimties. Jis yra realybė, svetima sau pačiam. Iš čia kilo jo žodis alienacija arba žmogaus susvetimėjimas. Vėliau Hegelis, besistengdamas šį žmogaus nusavinimą nugalėti, nuėjo per toli, sukurdamas savitą antžmogio sampratą.

Daug paprasčiau žmogaus suvetimėjimą suprato ir bandė jį nugalėti Marksas. Jis taip pat jaunystėje susitiko su alienacijos sąvoka. Jam susvetimėjimas reiškė tai, kad kapitalistinė sistema nusavina žmogaus gaminį; kad krikščioniška Dievo samprata užgožia žmogų; ir kad politinė sąranga pavergia žmogų. Prieš šiuos žmogaus nusavinimus Marksas kėlė darbo klasės diktatūrą. Galima įtarti, kad jeigu 14 šimtmečio mastytotojai nebūtų nusavinę nuo žmogaus jo proto galia kurti, nebūtų Vakarų krikščioniškoje atsiradusios sąlygos praktiškai žmogaus nevertingi ir tokiu būdu nebūtų buvusi paruošta dirva marksizmui.

Žeminių sąjūdis

Turint prieš akis nominalizmo padarinius poezijai, aiškėja prasmė ir vertė lietuvių poetų sąjūdžio, kuris vadinamas žeminių vardu. Sąjūdžiui atstovauja poezijos antologija *Žemė*, išleista 1951 metais Los Angeles. Jos redaktorium buvo Kazys Bradūnas. Tai, galima sakyti, yra pastanga peržengti prarają, kuri yra atsivėrusi tarp poetinio žodžio ir gyvenamos tikrovės.

Vertingą šio sąjūdžio aptarimą yra padaręs dr. Juozas Girnius, parašydamas įvadą antologijai *Žemė*. Įvadas yra pavadintas „Žmogaus prasmės žemėje poezija“. Visi šios antrašės žodžiai yra reikšmingi šiai problemai. Čia kalbama apie žmogų, apie žmogų žemėje. Čia iškyla jo prasmės klausimas ir tos prasmės išreiškimas poezijoje.

Girnius, aptardamas žeminių, sako, kad čia „nebe asmeniškai intymus pasaulis. Nebe savo nuotaikų projekcija į aplinkinę tikrovę. Nebe užsidarymas asmeniniuose sielvartuose bei sopuliuose. Greičiau kaip tik priešingai išėjimas iš savęs į objektyvią tikrovę...“ (p. 26). Kodėl Girnius nepalieka poezijos intymiuose išgyvenimuose, pasižina šis jo sakiny: „Asmeniniai rūpesčiai tik skiria mus vienus nuo kitų ir kiekvieną uždaro lyg į aklinius mūrus“ (p. 27).

Tiesa ir poezija Girniui nėra viena nuo kitos atsiskyrusios vertybės. Jis rašo: „Tiesa — tai mums atsiskleidusi ir mūsų perregėta būtis. Atsiskleisti tiesą ir atskleisti būtį — tai vieno ir to paties dalyko du vardai. Ir užtai: kada sakome, jog poetas savo kūrybine vizija tarsi praskiria šešėlinę kasdienybę ir mums atskleidžia tikrąją būtį, tai iš tiesų pažįstame, jog jis atsiskleidžia

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

gizavimą, ir tuo būdu 1944-ais metais įtikino daugiau kaip šimtą rašytojų, kad jiems nėra kito kelio, kaip pasitraukti į Vakarus. Karui pasibaigus, reakingieji išeiviai — provokatoriai ujo ir į kapus nuvarė Balį Sruogą, iš pasalų nužudė Kazį Jakubėną, į gulagą ištrėmė Miškinį, Borutą, Lukauskaitę. Poškiečių ir daugelį kitų. Kiek jaunų, talentingų lietuvių buvo nutildyti ir jau niekad nebepraturtins lietuvių literatūros. Ir visa tai išeivių purvinos veiklos dėka!

Kai kurie tarybiniais cenzoriais ir kultūros komisariais persirengę išeiviai mėgino pabėgti į užsienį, bet juos greitai, kaip žuvis į bučių, sugaudė budrūs pasieniečiai. Juos begaudant, išryškėjo, kad ir kai kurie aršieji pasieniečiai iš tikrųjų buvo nugaruoti išeiviai, išdėlioję baisias minas tarybinio pasienio zonoje. Net ir keli pikti šunys buvo iššifruoti kaip dorų tarybinių šunų kailiais prisidengę čekiniai dogai!

Samokslas atidengimas rado atgarsį Didžiosios Tėvynės centre. Žaibiškas milicijos ir saugumo reidas Maskvos aeroste užklupo 32 išeivius provokatorius, jau daugelį metų apsimetancius, kad jie tarybiniai muitininkai. Jie turės atsakyti už savo barbarišką elgesį, šalies prestižą žeminimą! Prieš pora valandų Tasso žinių agentūra paskelbė ypatingą draugo Gorbačiovo pareiškimą.

mums pačią būties tiesą. Tuo pačiu jis išveda mus iš visų subjektyvių prielaidų ton šviesos tieson, kuri tarsi sudegina visas užvaras ir mus suveda draugėn. Čia ir alypi poetinio žodžio jėgos paslaptis: sulydyti mus tiesos ugnimi“ (*ten pat*). Tai yra labai gili poetinio žodžio aptartis. Vargiai ar galima būtų plniau aptarti poetinio žodžio santykį su tiesa, kaip asmeniniu žmogaus pasiekimu ryšium su gyvenama tikrove.

Nėra tikra, ar visiems žeminiams būtų sava šitokia poezijos aptartis. Šalia to kyla klausimas, ar žemiška tikrovė laikytina tik šešėline. Nors reikia sutikti, kad šiais laikais daugelis žmogaus žodžio tyrinėtojų, išskaitę tiesą iš gyvenamos tikrovės, daug pagarbos tai kasdieninei tikrovei neturi. Taip štai ir Wittgenstein, garsus logikos filosofas, sako, kad žmogus, pažinęs tiesą iš realios tikrovės ir tokiu būdu „perkopus sieną, nustumia šalin kopėčias, kuriomis jis užlipo“ (cit. iš Pierre Hadot, „Reflection on the Limits

Pasmerkęs šį šlykštų lietuvių išeivių provokacinį manevrą, jis pareiškė, jog tai dar vienas įrodymas, kaip Washingtonas sabotuoja detantę ir taiką.

Prieš pačias kultūros šaknis nukreiptas išeivių samokslas linkeniuojamas ir išeivijoje. Kazakevičius cituoja jo radinius patvirtinusių demokratinių pažiūrų istoriką Vincą Trumpą, kuris trumpai drūtai pareiškė, kad dėl visų lietuviškos knygos sunkumų kaltas *Draugas* ir išeivija: „Tik nebandykime dėl spaudos draudimo kaltinti Lietuvos ar Vilniaus“, pareiškė Trumpa. „Patys užsidėjome apynasrus ir jų nedrįstame nusiimti“.

Atidengus samokslą ir sutriuškinus reakcinės emigracijos purvinus kėslus, laukia ma nepaprasto kultūrinio mainų sužydėjimo Lietuvoje. Vilniaus knygų parduotuvėse jau tuštinau kuros kai kurios lentynos, į rūsius keliauja labai lėtai perkami Lenino *Raštų* tomai. Šias lentynas netrukus užpildys išeivių rašytojų ir užsienio autorių knygų, išsirikius nugarėlės su Henriko Nagio, Icchoko Mero, Antano Gustačio, Alfonso Nykos-Niliūno, Kazio Bradūno, Česlovo Milošo, Milano Kunderos, Saul Bellow ir kitų autorių pavardėmis. [Lietuvos teatro repertuarus jau žingsniuoją Antano Skėmos, Kosto Ostrausko, Algirdo Landsbergio, Birutės Pūkelevičiūtės ir kitų išeivių pjesės. Reakcijos pralaimėjimas, kultūros laimėjimas — didingas įnašas į tarybinės valdžios 45-mečio minėjimą!

ajl

of Language“, *Cross Currents*, Winter 1970, p. 50).

Žeminių sąjūdis yra kaip tik pasisakymas prieš tokius dvasingumus, kurie išsižada konkretumų dvasingumo sąskaiton. Juk kasdieninė tikrovė pasilieka reali, nepaisant mūsų pažinimo. Iš kitos pusės, asmeninis priėjimas prie medžiaginės tikrovės yra tas reikšmingas veiksnys, kuris tik vieną gali atsikleisti tiesą aplink mus esančioje tikrovėje.

Čia mums tenka sustoti. Iki šiol mes bandėme išryškinti poezijos realumą jos kilmės atžvilgiu. Poezija būtent yra žmogaus dvasios susitikimas su žemiška tikrove ir jos kūrybiškas perdirbimas. Klausimas, kiek poezijos kūrinys pats kuria realią tikrovę, yra reikalingas atskiroms svarstymams. Ir šis tyrinėjimas jau ves į poezijos vartotoją, arba jos skaitytoją. Nes be jo nėra įmanomas tolimesnis poezijos realumo svarstymas. Poezijos skaitytojas yra arba nėra jos nešėjas.

(Tęsinys ateinančių šeštadieni)

ŽEMĖ

JUOZAS KĖKŠTAS * KAZYS
BRADŪNAS * ALFONSA NYKA
NILIJONAS * VYTAUTAS MACERNIS
* HENRIKAS NAGYS *

Detalė iš 1981 m. Poezijos dienų Chicagoje plakato. Poezijos dienos buvo skirtos „Žemės“ antologijos 30 metų sukakčiai paminėti.

Lietuvių moterų dailininkių draugijos sukaktis (3)

JANINA MARKS

Ateinančiais metais suka-
ka 15 metų nuo LAWAA (Illino-
is užregistruotos Amerikos
Lietuvių Moterų Dailininkų
Draugijos įsisteigimo. No-
rėdamos paminėti šį įvykį,
dailininkės rengia savo paro-
dą. Bet prieš tai norime jus
supažindinti su mūsų draugi-
jos veikliomis narėmis.

Dailininkė Giedrė Žum-
bakiėnė viena iš darbščiau-
sių, savo profesijai pasišventu-
sių dailininkių. O galėjo būti ir
kitai. Prieš kokius 10 metų
laikraščiai būdavo pilni jos
nuotraukų su teniso trofėjo-
mis. Giedrė laimi pirmą vietą
čia, dvigubas varžybas — ten.
Chicago Parkų distrikto čem-
pionė atsisotjo prieš dilemą: ar
pasukti į profesinį tenisą, ar
grįžti į meną, iš kurio retas
dailininkas pragyvena. Mūsų
laimei, Giedrė pasirinko meną.
Nutarė, kad jai nepakanka
B.A. of Art iš St. Xavier
College, grįžta į universitetą ir
1977 savo pastangas apvaini-
kuoja Northwestern universi-
tete grafikos magistro laips-
niu. Taigi, tenisas netenka
čempionės, o menas laimi
grafikę.

Giedrės kūryba — tai jos
asmeniškias pasaulis. Vario
plokštės tampa pilnos gyvy-
bės. Raiziniai ir chemikalai
virpa ir alsuoja Giedrės
rankose. Jos temos: gamta
erdvė, žmogus — jo džiaug-
smas ir sielvartas. Stipri juoda
balta struktūra išbalansuoja
pustonių žaismą.

Giedrė dirba kaip asistentė
Northwestern universiteto
grafikos departamente,

Giedrė Žumbakiėnė
Nuotrauka Vytauto Maželio

taipogi dėsto grafiką North
Shore Art League. Jos taiklios
ir kruopščios akies visos meno
organizacijos varžosi, o paga-
vo North Shore Art League
savo prestižinei New Horizon
Art Show ir Old Orchard
Invitational Art Fair pravedi-
mui. Taip pat jos atsakomy-
bė didžiulė metinė grafikos
atrinktinė paroda.

Giedrė dalyvauja parodose:
solo, grupinėse, kvietinėse,
atrinktinėse, vietinėse, valsty-
binėse ir t.t. Sunku bebūti
visas išvardyti. Tarp jų
prestižinės ir vėliausios, tai:
Seštoji ir Septintoji Havajų
valstybinė grafikos paroda
Honululu, Hawaii, 1984 ir
1985 New Horizons in Art,
Chicago Kultūros centre;
Ketvirtoji ir Penktoji
Alabamos „Darbai ant popie-
riaus“ 1983 ir 1984 Auburn,
Alabama; Valstybinė grafi-

kos ir piešinių paroda North-
western universitete, Minot
Decota; Bostono grafikų
valstybinė paroda 1983; Di-
džiųjų ežerų rajoninė meno
kompeticija; Ohio-Illinois
rajoninė grafikos paroda
Mokslų ir pramonės muzie-
juje, Chicagoje, ir t.t. Jos
darbų turi įsigiję stambios
bendrovės, kaip: Borg-Warner
Corp., Container Corp., Mar-
shall Field & Co., Standard
Oil of Indiana, Union Carbide
ir kiti kolekcionieriai.

Nuo pat Moterų dailininkių
draugijos įsisteigimo, Giedrė
aktyviai dalyvauja valdyboje,
padėdama ruošti parodas ir jų
katalogus. Taip pat savo
patyrimu skatina jaunesnes
nares dirbti ir „laužti ledus“.
Jos pasiekti rezultatai,
entuziazmas, draugiškumas ir
šypsena yra mūsų visų kelro-
dis.

Dailininkė Sesuo Merce-
des-Mickevičiūtė. Prieš
mane guli didelis pluoštas
laikraščių iškarpu, parodų
katalogų, jos darbų reproduk-
cijų — darbščios rankos
sutelkta gyvenimo dalis.

Sesulė Mercedes, Švento
Kazimiero Seserų narė, gimė
Chicago. Jos tėvai lietuviai ir
ji pati puikiai lietuviškai
kalba. Po filosofijos fakulteto
užbaigimo su diplomu, kaip ji
pati sako: „Pasitaike proga
studijuoti meną“. Ištvoja į
Chicago Meno institutą ir čia
gauna magistro laipsnį iš
meno. Jos ilgesnė kelionė po
Europą supažindina ją su
renesanso ir barokinio menu.

Jos horizontai tampa daug
platesni. Ji suderina vienuolės
gyvenimą su menu. Jaučia,
kad vienas kitą papildė. Tam-
pa meno mokytoja ir dėsto

Sesuo Mercedes

Marijos aukštesniojoje
mokykloje. Stengiasi perduoti
mergaitėms meno pagrindus,
kaip kompoziciją, spalvų ir
tonų derinimą. Supažindina
jas su įvairiomis meno krypti-
mis.

Dailininkė Sesulė Mercedes
ir pati kuria. Josios darbuose
dominuoja religinės temos.
Švelnios spalvos ir puikus
piešinys, su užuomina
abstrakto daro jos darbus
patraukliai. Ji sukuria didžiū-
lį tapybos darbą a.a. architek-
to Muloko suprojektuotai
Marijos Gimimo bažnyčiai
Chicago. Taip pat akrilika
nutapoma 16 iš 30 pėdų didumo
darbą Šv. Kazimiero seserų
vienuolyno auditorijai. Tai
monumentali tapyba, bet tiek
sielos ir švelnių detalių sutelk-
ta jame, kad žiūrovas jaučia
intymumą. Iliustruoja knygas.
Tacambaro miestui Meksikoje
nupiešia Aušros Vartų Mari-
jos paveikslą. Rengia paro-
das. Jos pirmutinė solo paro-
da buvo Ōrento „69“ galerijoje

1965 metais. Nuo to laiko ji
daug pasiekė.

Nuo pat mūsų Lietuvių
moterų dailininkių draugijos
įsisteigimo, Sesulė Mercedes
aktyviai dalyvauja mūsų paro-
dose, visuomet kruopščiai
parengdama ir pristatydama
savo darbus. Taip pat vienu
metu eina sekretorės pareigas
valdyboje.

Jos darbštumas jaučiamas
iš jos dalyvavimo gausiose
grupinėse parodose: Čiurlionio
galerijoje, Jaunimo centre;
Religinio meno festivalyje
Wesley metodistų bažnyčioje,
Auroroje; Meno parodoje per
Liturginę savaitę Houston,
Texas; Beverly meno centre;
Hyde Park Art Center, Chica-
go; Chicago Public Library —
Kultūros centre; Balzeko
Lietuvių kultūros muziejuje
(ten turėjo savo solo parodą);
Meno festivalyje McCormick
Place; 20 lietuvių dailininkų iš
Illinois keliaujančioje parodoje;
St. Xavier kolegijoje ir daugy-
bė kitų.

Ji laimi premijas: Wesley
metodistų meno parodoje pirmą
vietą už grafiką, antrą — už
tapybą; Švento Jono liuteronų
meno parodoje Lincolnwood;
Lietuvių Jėzuitų centre lietu-
vių dailininkų surengtoje paro-
doje. Taip pat Pietvakarių
meno festivalyje 1970 metais
nusiėmė pirmą vietą. Jos
darbai įtraukti į Illinois Artist
Educator-Directions 1969.

Sesulė Mercedes yra stipri
jėga Lietuvių moterų dailininkų
draugijoje. Mūsų sukaktu-
vinę parodą 1986 metais
balandžio mėn. 17-28 dienomis
matysime naujus Sesulės
Mercedes darbus.

Dailininkė Henrieta
Vepštienė pažeria saujomis
savo „deimantiukus“

Miniatiūriniai ekslibriai spin-
di įvairiomis varšomis. Tenka
praieiti ilgą procesą, kol ji
išgauna blizgesį. Išradingas
kolažas, sukombinuotas su
foto montazu, vėl perfo-
tografuojamas, iki Henrietos
akis jaučia darnumą. Įvedami
asmeniui intymūs dalykai,
kaip kriauklės, pašto ženklai,
plunksnos, laikraščių iškarpos
ir t.t. Tai labai asmeniškias,
Amerikoje dar nelabai prigijęs,
knygų ženklų menas. Lietuvių
dailė ekslibrius kūrė grafikai
Ratas, Petravičius, Jonynas,
Augius, Valius, Virkau ir kiti.

Dailininkė Henrieta Vepštie-
nė gimė Lietuvoje. Illinois
universitete baigė studijas,
vėliau Chicago Meno institu-
te mokėsi fotografijos ir grafi-
kos meno, kuris priveda ją prie
ekslibrio.

Henrietos miniatiūriniai
gabaliukai buvo entuzias-
tingai kritikuoti, kaip
stiprūs, individualūs ir
praktiški meno darbai.

Ji yra sukūrusi daugiau
kaip 70 ekslibrių, kuriuos rodė
grupinėse ir asmeniškose
parodose, kaip: Čiurlionio
galerijoje, Jaunimo centre;

Charlottesville, Va.; Inter-Ex-
di įvairiomis varšomis. Tenka
praieiti ilgą procesą, kol ji
išgauna blizgesį. Išradingas
kolažas, sukombinuotas su
foto montazu, vėl perfo-
tografuojamas, iki Henrietos
akis jaučia darnumą. Įvedami
asmeniui intymūs dalykai,
kaip kriauklės, pašto ženklai,
plunksnos, laikraščių iškarpos
ir t.t. Tai labai asmeniškias,
Amerikoje dar nelabai prigijęs,
knygų ženklų menas. Lietuvių
dailė ekslibrius kūrė grafikai
Ratas, Petravičius, Jonynas,
Augius, Valius, Virkau ir kiti.

Džiaugiamės, turėdamos
stiprią dailininkę Henrieta
savo nare. Jos darbai visuo-
met praturtina Lietuvių mote-
rų dailininkių draugijos paro-
das. Tikimės, kad ir 1986
metais, balandžio mėnesį
dailininkė mūsų sukaktuvinę
parodą su savo keliais „brang-
akmeniais“ papuos.

Henrietos Vepštienės autoportretas.

Žymiam teologui amžinybėn iškeliavus

Liepos 22 d. Memmingeno
apskrities ligoninėje šio gyven-
mo dienas po ilgos sunkios
ligos pabaigė kun. Augus-
tinus Rubikas, Lietuvių katali-
kų sielovados vadovas
Augsburgo ir Muencheno
vyskupijose. Tai buvo didelė
asmenybė, kurios šviesa juto
ne vien Bavarijos lietuviai: ji
sklido už Bavarijos ir Vokie-
tijos sienų, pasiekdama visą
lietuviškąją išeiviją. Kun.
Rubikas švietė savo asmeny-
be kaip nepaprastų gabumų
gilus intelektualas teologas,
savo straipsniais — studijo-
mis atskleidęs lietuviams II
Vatikano susirinkimo teolo-
gines vertybes.

Savo gyvenimo kelią velio-
nis pradėjo 1915 m. rugpjūčio
19 d. Zanavykuose, Sintautų
parapijoje, Skaisgirio kaime,
ūkinių šeimoje. Gimnaziją
baigė Marijampolėje pas
marjonus. Jo lietuvių kalbos
mokytoju ten buvo rašytojas
Vincas Ramonas (atsiskyręs
su šiuo pasauliu dviem savai-
tėm anksčiau už savo moki-
nį). Galimas dalykas, jis bus
savo mokiniui idiegos pareigą
lietuvių kalbos mokyti ne
vien gimnazijoje, bet ja gyvai
domėtis ir vėliau gyvenime,
žinias apie ją nuolat papil-
dant, ir tuo ugdyti kiekvie-
nam lietuviui inteligentui
privalomą kalbinę ir stilistinę
kultūrą. Ir tikrai velionis sky-
rė didelį dėmesį taisyklingsi ir
stilingai lietuvių kalbai savo
teologiniuose raštuose, tuo
išsiskirdamas nuo „autorite-
tingų“ lietuvių teologų, nenori-
nčių ar nesugebančių rašyti
įmanoma lietuvių kalba.

II Vatikano susirinkimo
teologija lietuviuose susilaukė
mažo atgarsio. Galbūt ir dėl
to, kad kai kurie bažnytiniai
pareigūnai į susirinkimą žiūrė-
jo su nepasitikėjimu (vienas jų
net skelbė, kad susirinkimas
buves klaidingų pranašų dar-

A. A. kun. Augustinas Rubikas

bas...). Per pamokslus ir
spaudoje susirinkimo nutari-
mus kone vengta garsinti, o
teologinių nutarimų aiškini-
mų pasirodė ko mažiausiai.
Šią keistą tylą daugiausia
pertraukdavo tik kun. Rubiko
straipsniai — studijos, nag-
rinėję susirinkimo naujo-
ves. Vieną šių naujovių —
liturginę reformą — jis išdėstė
ir pagrindė ištisa 44 puslapių
knygėle „Kodėl kunigas su
altoriumi atsiskyrė į žmones?“
(1977). Joje autorius parodo,
kad žemdirbinės kultūros
konservatyviajam žmogui,
kuris vyravo gyvenime iki
moderniosios technikos
įsigalėjimo naujaisiais laikais,
buvo būdinga gyventi indivi-
dualiai, t.y. kiek galint
vienam, atsiskyrus nuo kitų.
Šitaip gyventi moderniaisiais
laikais darosi neįmanoma.
Pramoninė ir popramoninė
mūsų laikų visuomenė,
nepaprastai išaugus miestams
ir technikai bei pramonei
iššaukus didžiulę tarpusavio
ryšių gausą, yra verčiama
gyventi suglaustiniu būdu, t.y.
ji vis labiau tampa priklausoma
nuo kitų tautos. Žemdir-
binės kultūros žmogus jausda-
vosi artiau Dievo, juo artiau
jis buvo prie gamtos. Todėl
pirmaisiais krikščionybės
amžiais bei viduramžiais

atsiskyrėliai ir bėgė į tyrus, į
dykumas ar į miškus, kad
tenai, vienuose, pasijustų
artiau Dievo. Tada paplito
vadinamasis kontempliaty-
vinis gyvenimas, t.y. Dievo
apmąstymas atsiskyrus nuo
kitų, vienuose, kas sau. Ir
per mišias tikintieji daugiau-
sia meldavosi kiekvienas sau,
atsiskirai, užsidarę savy. Taip
besimeldžiantis nepasigė-
davo pamaldose suprantamos
kalbos, nes ji nebuvo jam
reikalinga: jis buvo paliktas
bažnyčioje melstis vienas sau
savo gimtajai kalbai, o kunigas
prie altoriaus taip pat vienas
sau meldėsi jam suprantama
lotynų kalba, šifai pabrėžda-
mas nugaros atsukimu bažny-
čioje besimeldžiančiam tiki-
čiajam. Taip įsigalėjo
atsiskyrėliškas meldimosi
būdas. Technikai ir pramonei
privertus žmones gyventi
glausčiau ir bent iš išorės
bendruomeniškiau, atsisky-
rėliškas meldimosi būdas
jiems darėsi vis labiau sveti-
mas. II Vatikano susirinkimo
tėvai šitai įžvelgė ir pravedė
senosios liturgijos reforma,
įveddami į mišias bendruo-
menišką meldimosi būdą. Kar-
tu buvo iškelta, kad ir krikščioniška
dvasia reikalau-
te reikalauja iš tikinčiųjų vis
labiau jungtis ne tik su Dievu,
bet ir tarp savęs. Štai kodėl —
aiškina kun. Rubikas — litur-
ginė reforma, kuri kunigą su
altorium atskyrė į žmones,
tarpusavio Dievo Tautos
ryšiai buvo sustiprinti ir tuo
pabrėžtas bendruomeninis
Bažnyčios pobūdis. Šį pobūdį
paryškino ir daugiausia tik
kunigui suprantamos lotynų
kalbos iš mišių išveisimas,
vietoje jos įvedant gimtąją
kalbą, suprantamą tiek kuni-
gui prie altoriaus, tiek
tikinčiajam bažnyčioje.

Kun. Rubikas stengėsi ir
kitas bažnytnes naujoves,
įvestas II Vatikano susirinki-

mo, bei apskritai aktualesnes
religines problemas apžvelgti
straipsniais — studijomis
*Aiduose, Drauge, Laiškuose
lietuviams, Krivulėje* bei
paskaitose Europos lietu-
viškųjų studijų savaitėse. Tuo
būdu jis palietė šv. Rašto
aiškinimą (ypač jo vadina-
majį numitinimą), Teilhard de
Chardin teologiją, Bažnyčios
demokratinimą, popiežiaus
neklaidingumą, pasauliečių
vietą Bažnyčioje, liturginę
kalbą, mišių aukos prasmę ir
kt. Be kitko, jis kai kuriuose
straipsniuose nejuokiom parodė,
kaip kai kurie bažnytiniai
pareigūnai, laiką save
dideliais teologais, yra
apgailėtinai nesusipažinę su

Bažnyčios mokslu ir dėl to
pasidarę užkietėjusiais
konservatoriais.

Kartu su šituo teoriniu kun.
Rubiko užmojuėjo iki skaus-
mo susirūpinimas visais lietu-
vių sielovados praktiniais
reikalais. Ypač minėtinos jo
pastangos sukurti paveikias
pastoracines tarybas Vokietij-
joje, pastangos atsimušusios
kai kurių pasauliečių ir kai
kurių kunigų nesupratimo
sieną. Kad jis gyveno sielo-
vadiniais reikalais, rodo ir tai,
kad pereitų metų rudenį
atskrido į Jungtines Ameri-
kas Valstybes dalyvauti vysk.
Pauliaus Baltakio šventini-
me, nors liga jau buvo suėdusi
sveikatos pagrindus. Ne

pramogoms jis ten važiavo, ne
draugų aplankyti.

Kun. Rubikas buvo neili-
nis žmogus, aiškiai pranokęs
savo aplinką. O šitoj aplinkoj,
pačioj artimiausioj, buvo kar-
tais klausiamas: „Kas iš Naza-
reto?“ Taigi kas gali būti
kitoks nei mes visi, kas gali
būti pranašas už mus? Dėl
to jis skaudžiai kentėjo. Verti-
no jį toliau stovintieji — Itali-
joj, Amerikoje. Jie kvietė jį
1982 rudenį į Katalikų Mokslų
Akademijos suvažiavimą St.
Petersburge paskaitos skaity-
ti, jie irrašė jį į *Aidy* redakcijos
bendradarbius, jie vertino jį
kaip nepaminomą bendra-
darbį lietuviškose Vatikano
radijo laidose, *Draugo* šešta-

dieniniam priede. Vertino ir
Europos lietuviškųjų studijų
savičių dalyviai, pas kuriuos
jis susilaukdavo nuoširdaus
priėmimo ir pripažinimo.

Be kun. Augustino Rubiko
bus tikrai tamsiau mūsų tarpe,
nes pakaitalų jo teologinei
erudicijai ir jo ryžtingai pasto-
racinei veiklai lietuvių tarpe
beveik nematyti. Kaip būtų
gražu (konfratrams gal net
pareiga) sumesti pinigų ir,
surinkus laikraščiuose ir
žurnaluose išbarstytus (o ir jo
stalčių gulinčius) jo straips-
nius — studijas, išleisti atski-
ru veikalu. Tuo tikrai mūsų
skurdi teologinė literatūra
būtų kilstelėta aukštyn.

Vincas Natkevičius

Expo '85 — Lankais dengtas tiltas, Tsukuba, Japonija.

Nuotrauka Algimanto Kežio